

POEZIJA KARLA MAUSERJA

Helga Glušič

Pripovednik in pesnik Karel Mauser (1918–77) sodi med slovenske pisatelje domačijskega realizma. Zgledoval se je po vsebinskih in idejnih vzorih slovenskega pripovedništva, kakršnega je gojila preprostim bralcem namenjena knjiga zbirke Slovenskih večernic najstarejše slovenske knjižne založbe Mohorjeve družbe. Pri tej založbi je izšla tudi večina Mauserjevih pripovednih del. Ker je kot izgnanec po letu 1945 do odhoda v Združene države Amerike nekaj let deloval na Koroškem v Avstriji, je pisal povesti predvsem za bralce mohorjank, kar je pisatelja usmerjalo v izbiro tematike tradicionalne, bolj ko ne moralistične kmečke povesti, hkrati pa ga je aktualno doživljanje usmerjalo v literarno snov druge svetovne vojne, v katero je vgradil prvine avtobiografske in dokumentarne tematike (roman v treh delih *Ljudje pod bičem*). Teme iz izseljenskega življenja so se v času pisateljevega bivanja v Ameriki oblikovale le v redkih in krajših, po večini socialnih ali psiholoških črticah, ki jih je Mauser objavljal predvsem v ameriškem slovenskem izseljenskem časopisu.

Mauserjeva edina pesniška zbirka *Zemlja sem in večnost* je izšla ob obletnici pisateljeve smrti, 1978, pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu. Pesmi je izbral, uredil in jim napisal obsežno spremno besedo dr. Tine Debeljak, ki je zbirki dal tudi ime. Izid knjige je, kot pove opomba v začetku publikacije, omogočila pisateljeva vdova Marija Mauser z darovi, ki so jih poklonili avtorju namesto venca na grob.

Mauser je pisal pesmi iz potrebe po notranjem izpovedovanju, po izrekanju svojih občutkov in stanj, ki so ga spremljala na njegovi življenjski poti, kot to pripoveduje urednik zbirke Tine Debeljak, ko v svoji obsežni analizi nastanka in razvoja Mauserjeve poezije opisuje, kako je med odmorom, ko je delal v tovarni svetrov v Clevelandu, na hitro v pesemski obliki beležil svoje misli na tovarniški ovojni papir.

Mauser je začel svoje literarno delo prav s pesniškimi besedili, ko je 1937 prve pesmi poslal v *Mladiko*, a niso bile sprejete. Kasneje jih je poslal pesniku in uredniku Joži Lovrenčiču za revijo *Mentor*, kjer so bile objavljene leta 1938. Kasneje je pesmi objavljali tudi v revijah *Vrtec*, *Naša zvezda*, *Dom in svet* in *Rast* in že pripravljali zbirko pesmi z motivi narave z naslovom *Prva piščal*, katere gradivo je izgubljeno. Med vojno je napisal dvajset pesmi na domobranske motive (Debeljak: "Beseda o pesniku" v: K.M., *Zemlja sem in večnost*, 146), ki jih je zaradi preiskav skrnil in so prav tako izgubljene. Po izgonu iz domovine je Mauser v povojnem avstrijskem begunskem taborišču Rottenmann napisal pesem *Mrtvi živim*, ki je nekako ponarodela oziroma, kot v spremni besedi trdi dr. Tine Debeljak, njen avtor ni bil splošno znan, čeprav so pesem mnogokrat recitirali na begunskih prireditvah.

Pesem *Mrtvi živim* je zelo vidno poudarjena spravna pesem, ki jo je pesnik oblikoval kot misel ubitega vojaka. Sestavlja jo dvanajst štirivrstičnih kitic z dosledno metrično shemo in izpeljanimi končnimi rimami. Pesem ima več značilnosti epske pesnitve – zgodbo, opis, idejno poanto. Pesniška izpoved je oblikovana v prvi osebi množine, ki predstavlja mrtve žrtve pokopanih v Kočevskem Rogu, in neposredno, v obliki prošnje nagovarja žive. Pesnitev je kljub opisom pokola, umiranja, trohnenja in razpadanja trupel poetična. Prevladujejo namreč motivi narave (prva kitica pesnitve: "Pomlad smo začutili v naše grobe, / pognal se sok je v leščevje in smreke. / Čeprav nam žica roke gnile veže, / so nekam lažje nam postale veke."), čustvenega razpoloženja, ki izpričuje hrepenenje po sprejetju v skupnost, po priznanju in umirjenju v posvečeni domači zemlji (zadnja kitica: "Z ljubeznijo nas vse zberite, / požegnajte in pokopljite, / tako bi radi počivali / med vami in pri cerkvi spali."). Pesem izraža pomirjenost in vdanost v tek dogajanja, ki je v sozvočju z dogajanjem v naravi (v zvezi z motivom poboja je pesniška podoba oblikovana z motivi večera, mesečne svetlobe, pomladnega vetra, cerkvenih praznikov, ki predstavljajo domačnost, in s prvinami, značilnimi za Mauserju ljubo Murnovo poezijo: "Telovo stopa že na duri, ...", "Prešlo poletje bo in jesen, ..."), ob tem pa so tudi dramatičnejše prisposode ekspresionističnega tipa "curki ognjeni", "kalne vode", "strohnele noge", "odgnile roke".

Zaradi močnega čustvenega poudarka in nazornega opisa telesnega razpadanja v teku časa pesnitev Mrtvi živim predstavlja povsem drugačno podobo Mauserjeve poezije od mnogo intimnejše miselne osebne lirike, ki jo je ustvarjal v času svojega bivanja v Clevelandu in ki sestavlja Debeljakov izbor v knjigi *Zemlja sem in večnost*.

Stalno metrično shemo v celotni zbirki zamenja svobodni verz, rima in asonanca sta redkejši, v nekaterih kratkih pesmih ju avtor popolnoma opusti; posebej je značilna kratka podoba pesmi, ki je sestavljena iz ene ali več neenako dolgih kitic (tudi v obliki haiku poezije).

Zbirka, ki jo je s svojimi značilnimi temperamentnimi risbami opremila slikarka Bara Remec, vsebuje osem ciklov, ki poleg dveh uvodnih pesmi (*Večnost*, *Zemlja sem*) vsebuje sedemindeset pesmi. Različno dolgi ciklusi so poimenovani: Prst in beseda, Utrinki, Pomlad, Poletje, Jesen, Zima, Odhajam, Zemlja sem in večnost, zbirko pa zaključuje pesem *Sklepna – Hvalnica*.

Zbirka je sestavljena iz treh temeljnih vsebinskih poglavij: v pesemskih podobah so temeljne povezave človeka z naravo – z bivanjem, z duhom in z večnostjo. Pred sklenjenimi poglavji je najprej faksimile rokopisne pesmi z naslovom *Večnost* (napisana avgusta 1967), ki izpričuje prevladujoče občutje celotne zbirke: prepletanje pesnikovega doživljanja narave, s katero se neprestano staplja v celovito doživetje lepote bivanja in njegove svetosti, iz česar izhaja pesnikovo intuitivno doživljanje, povezano z duhovnim občutjem časa, trepetanjem ali po pesniku – brnenjem – večnosti, ki je prav tako kot vsa njegova čustvena, bivanjska in duhovna razpoloženja izražena z motivi narave (cvetja, dreves, polj, kačjih pastirjev, ptičev, svetlobnih odtenkov v menjavah dneva in noči).

To izhodišče pesniškega doživetja potrjuje tudi druga uvodna pesem *Zemlja sem*, v kateri pesnik izpoveduje enačenje človeka in narave: "cvetim z zemljo, / brstim z brsti, / v moji krvi je prihod ptičev / in živost gnezd, / premikanje ločja na jezeru, / zrcaljenje neba v vodi ..." (*Zemlja sem in večnost*, 8).

Prvi del zbirke vsebuje podobe prvinske narave, ki jo beseda povezuje z religioznim občutjem (Prst in beseda). V pesmi Jutranja molitev se pesnik zaveda danosti, ki jo je prejel od Boga in v kateri se zaveda, da nosi v sebi drobljivost časa in razpetost med duhom in telesom. Zaveda se tudi, da ni le iz prsti, temveč da mu je dana tudi beseda (Videnje), s katero oblikuje svoje bivanje, stisnjenost in razsušenost, svoje veselje in obup in povezanost z milijardami, ki so že pri Bogu, in tistimi, ki še niso bili spočeti, da je torej delček vsega preteklega, sedanjega in prihodnjega, kar je povezano s človeškim bivanjem. V pesmi Želja presenetljivo ugotavlja, da bi bil rad pračlovek, ki bi se veselil primarnih stvari, narave, dneva in odtekanja časa. Med Bogom in naravo potekajo pesnikove misli tudi v pesmih Skrivnost s prošnjo po spoznanju in razumevanju praskrivnosti življenja in narave, ki jo občuti predvsem v tišini gozda (V gozdu), katerega vtis spremeni v lepoto tudi razočaranje in smrt ("... celo smrt je videti kakor teloh, / iz modrikaste čaše perunike / kaplja sladkost večnosti.").

Trenutni vtisi navdihujejo pesnika z mislimi o človekovi odtujenosti (Dvajseto stoletje), o lepoti, ki jo izžarevajo najdrobnejši delci narave (S poti po Michiganu), o begu v samoto in o miru, kjer ni reakcijskih motorjev (Hrepenenje). Motiva pristanka na Luni in reakcijskih motorjev uporabi v pesmi kot metafori uničevalcev dobrega sveta, drobnih strun čustev in lepote. Zaradi moteče prisotnosti civilizacijskih oblik beži pesnik k preprostim glasovom narave, ki jih najde v pesniških utrinkih, med katerimi so tudi tematsko zanimive spominske skice gradu Miramar ali večera na Doberdobo.

Motivi čustvenega dojemanja narave se posebej napovedujejo v ciklu z naslovom Utrinki, v katerih pride do izraza Mauserjeva navezanost na tradicijo slovenske poezije moderne, posebej Josipa Murna (Sreča, Večer na Doberdobo, predvsem pa v pesmi Žalostno drevo, str. 28):

Drevo na samem
mi budi žalost.
Samo je v viharju,
samo je v mesečini.

Občutja samote, nemoči in otožnosti izražajo pesmi s podobami zapuščene pokrajine (Veter), z motivi semen, prahu in vetra, senc in teme (Spomin, Noč na gori). Spomini, sence, svetlobni odtenki, trepetanje barv, osamljene rože, prepereli listi s starega drevesa (List), orglanje vetra, granitne piščali skal, zarisujejo pesnikove impresije, občutja in čustva, v katerih se odslikava bolečina človeka v širšem pomenu besede, saj pesnik ne govori samo o sebi. Občutje skupnosti mu pomeni izraz duhovne zbranosti (Večer na gori: "Vsi smo tihi postali, / dlan se oklepa dlani", ali v pesmi Romanje: "Kako lepo je na večer, / v vsakem človeku luč gori, / iz slehernega srca večnost diši").

Impresije spreminjajočih se podob narave obsegajo cikli letnih časov, kakršno v oblikovni in besedni podobi predstavlja pesem Pomladna hvalnica:

Hvalnico pojem potoku in odsevu neba,
ščebetu ptičev in brnenju žuželk,
robidi, divji roži in pikapolonici,
ki v majhna krilca veliko sonce lovi.

Hvalnice rastja in zvokov narave v pesmih pomladnega prebujanja so brez sicer pogostega melanholičnega razpoloženja (pesmi Razigranost, Sladek hip, Pomladna sreča, Velika noč). Prav tako navdušujoče lepa je podoba narave v ciklusu Poletje, v katerem pesnik slavi lepoto (redkeje tudi žalost), umirjenost in bogastvo plodov zrelosti (pesmi Polnost I, II, Tišina, Sreča, Klas, Tih večer), v kateri je ob koncu cikla že misel na bližajoči se odhod; pesem ne vsebuje več besedišča prijazne domače narave, polj, žita, gozda in ptičev, temveč simboličnost neznane pokrajine, skozi katero pesnikov jaz prestopa v drugačno bivanje (Čakanje):

Nato bom prestopil rob puščave,
zadnje grmičje bo utonilo v poplavi peska,
in v noči bom na terasah
ob pojočem pesku
čakal na odhod.

Cikli letnih časov s tenkočutno doživljenostjo drobnih odtenkov narave oblikujejo impresije z metaforami, v katerih se v besednih figu-

rah srečujeta živalski in rastlinski svet, v obrednih podobah skupne harmonije človeka in narave. V letnih časih dozorevata tako sreča kot žalost, rast in tišina, svetloba in tema. V ciklusu Jesen še posebej impresivno zažarijo vse radožive barve, mednje pa vstopa tudi Jesenska misel: "... samota praznih dni, ... temnenje oblakov ... v jutrih mrzla trava zahrstlja, / ob ognju bomo kot družina zbrana / poslušali, kak večnost v čas kaplja." Lepota jesenskih impresij je poudarjena z rdečimi, rjavimi in zlatimi barvami in s prisluškovanjem zvokom dežja, trudnih perutnic, mrzlemu vetru in nizkim meglam (Jesensko občutje). Pesnika napolnjuje neznana bridkost, praznost (Praznost), umiranje (Mrtvo drevo, Umirajoča vrba), spomin na razposajene trenutke mladosti (Vračanje), na preteklost, v kateri je bilo vse ustaljeno in trdno (Mrtvi vodnjak). Med jesenskimi pesmimi je zaradi neposredne identifikacijske metafore zanimiva pesem Umiranje:

Postajam zapuščeno jezero,
zlomljeno ločje spominov
pada vame,
dolge grive alg mi vežejo poslednje valove.

Nižji in nižji postajam,
vroče štrene sonca mi suše robove,
veter me duši s prahom rdečkaste ilovice.

Zginil bom
in neko pomlad bodo blatno dno
prekrile zlatice.

Motiv umiranja se še stopnjuje v ciklusu Zima, v katerem pa poleg impresij narave že vstopa v pesem razmišljanje o miru, odtekanju bivanja, večnosti (Žalost, Zimska). K mračnim zimskim impresijam, v katerih se napoveduje globlje pesniško doživljanje simbolike decembrskih praznikov, se pesmi prevesijo v ciklus Odhajam, v katerem postane metaforika narave slikovita prispodoba za pesnikovo meditacijo o iztekajočem se življenju. Povsem od radoživosti odmikajočo se pozicijo izpoveduje pesem Samotarec. Oddaljevanje od skupnosti in sedanjosti izpoveduje pesnik s simboli otoka, miru, skromnosti in soočenja z duhom, z razmišljanjem o prehojenem življenju in spoznanju o oz-

kosti steze, ki jo je prehodil. V pesmih *Kesanje*, *Odhajanje*, *Misel iz dnevnika*, *Slovo (I)* oblikuje pesniško izpoved bivanja v sočasju in v preteklosti ter sklepa svoj pogled nase: "Votel sem, veter poje skozme, kakor skozi piščal. Vsak mora prazen odtod, vsak mora odpasti kot zrel plod." "Moje dihanje je že dihanje zemlje," zapiše v kratki aforistični pesmi *Videnje (II)* in se primerja s kamnito goro.

V razvojnem loku pesnikovega odmikanja od sveta sledijo pesmi *predsmrtnice*, v katerih pesnik razmišlja o prihodnosti, v katero vstopa skozi vrata smrti. Pesem *Ko bom umrl* ne izpričuje tragičnih občutij, temveč odprtost, približevanje k lepoti, k novemu občudovanju narave:

Ne sklenite mi rok, ko bom umrl,
naj mi ostanejo svobodne.
Ne zaprite mi oči,
naj vidim, kar sem videl
v siromašnem življenju.

Ne ugasnite mi smeha z rdečilom
in položite me v prst brez krste.
Rad bi objel zemljo s prostimi rokami
in z odprtimi očmi bi rad objel čudež rasti
trave in rož nad sabo.

V tem upajočem pomenu smrti pričakuje pesnik novo spoznanje o skrivnostih življenja tudi v pesmi *Vesela smrt* ("Jutro bo, ko bom umrl"). Veseli se časa, ko bo v resnici del narave, ko bo ptič in rastlina in združen z večnostjo ("Večnost je kot razcvetela georgina./ temno-rdeča vame visi.").—

V šestih pesmih zadnjega cikla *Zemlja sem in večnost* se pesnik povsem izenači z naravo ("zemlja sem, ... trave rasto iz mene"), v njem odmeva brezglasje ("Dišim po plasteh sprhnele lave,/ po razžganih kamnih, / ki so jih izbruhnili ognjeniki" – v pesmi *Brezglasje*), mir in negibnost, postane senca, rosna trava, je brez bolečine ("moje roke so prazne veje" – v pesmi *Negibnost*). Zadnje pesmi tega cikla so usmerjene v izrecno religiozno razmišljanje – pesnikova navezanost na podobe narave se prelije v misli na upanje, ki ga predstavljata vstajenje

in pričakovanje vesoljne sodbe s svetopisemsko simboliko. Ta se na koncu izoblikuje v Pesnikovi molitvi, v kateri v bistvu izpove tudi svoje osebne življenjske preskušnje in ustvarjalno iskanje, za katero si želi, da ne bi ostalo v prsti skupaj z njegovimi mrtvimi rokami. Na to pesem je navezana tudi Hvalnica, v kateri se pesnik obrača k Bogu z zahvalo za zgodnji čas svojega življenja, za srečno in veselo otroštvo in lepoto domačije. Vrh pesnikove izpovedi v Pesnikovi molitvi je misel na umetniško ustvarjanje, v katerem so bili njegovi ideali lepota, dobrot in ljubezen:

Ljubili so svet in stvari,
 drevesa in rože,
 travo z rumenimi glavicami regrata,
 gibko hojo žena
 in solze samotne starke.
 Ljubili so v miru in v strasti,
 v grehu in svetosti.

V spremni besedi k zbirki *Zemlja sem in večnost* ugotavlja dr. Tine Debeljak vir pesniške spodbude, ki je navdihovala Mauserjevo poezijo. Ob razberljivem ritmičnem in leksikalnem vplivu poezije Josipa Murna, ki je najmočnejši, je med vzorniki za Mauserjevo pesniško zemeljsko metaforiko omenjen Edvard Kocbek s pesniško zbirko *Zemlja* ter Anton Vodnik (zbirka *Vigilije*, 1923), ki naj bi pesnika navdihnil s spiritualizmom, s katerim je Mauser sprejel tudi ekspresionistično metaforo in religiozno simboliko. Njegova poezija je z osebnim doživetjem narave in s panteistično širino duhovnega spoznanja o vseobsežnosti lepote vsega živega na individualen način dopolnila tradicijo slovenske impresionistične lirike in pesemskih vzorov katoliškega ekspresionizma. V izgnanstvu in izseljenstvu Mauser ni upesnjeval značilnih motivov za socialno in bivanjsko stanje od doma odtrganega človeka; odkrival je temeljno govorico svoje zavesti o celovitem svetu, ki je svet narave same zase in je zato skladen z osebnimi pesnikovimi čustvi in duhovno zbranostjo, v kateri se je s pesniškim ustvarjanjem rešil vsakdanjega odtujajočega okolja tovarne svedrov, v kateri je delal, in tujega industrijskega mesta.

LITERATURA:

- Karel Mauser, *Zemlja sem in večnost*, Buenos Aires: SKA, 1978 (dr. Tine Debeljak, "Beseda o pesniku", 143–160)
- Anthology of Slovenian American Literature*, ur. Edward G. Gobetz in Adele Donchenko, Willoughby Hills: SRCA, 1977
- Antologija slovenskega zdomskega pesništva*, ur. Tine Debeljak in France Papež, Buenos Aires: SKA, 1980
- Helga Glušič, "Pripovedna proza Karla Mauserja", *Wiener Slawistischer Almanach* 22, 1988, 183–188
- France Pibernik, *Karel Mauser*, Koper: Ognjišče, 1993 (monografija)
- Helga Glušič, "Književnost v publikacijah SKA", *Meddobje*, XXIX, 1995, 63–71

SUMMARY

THE POETRY OF KAREL MAUSER

Helga Glušič

The writer Karel Mauser was above all a prodigious storyteller, and while living in Austrian Carinthia and the United States of America (in Cleveland, Ohio) he wrote the greater part of his stories and novels for the Hermagoras Society in Celovec (Klagenfurt), with the exception of his war novel Ljudje pod bičem (People Under the Whip), which was published by Slovenska kulturna akcija (Slovene cultural campaign), a cultural institution of Slovene post-war political emigrants in Buenos Aires. In the later stages of his life he turned his hand to poetry in which he expressed his love for nature in an especially sensitive manner, showing both his admiration for and identification with it. The central themes of his poems portray confessions of intimate states of being and the spiritual depth of the poet's acceptance of the messages of the seasons, in which dramatic joy is interwoven with more rare melancholic tones; a feeling of being displaced in time, which celebrates maturity, is followed by the recognition of man's solitude and deathbed

reflections, spoken in the tones of a spiritual rite with hymn-like expectancy. Mauser's poems describe lyrical moods in short free verse; they reflect the strong influence of impressionist poet Josip Murn and the spiritual expressionism of Anton Vodnik.